ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 15.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 15.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать. Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail: philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт: https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 15.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43, Termez city.
Phone: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ULUQOV NOSIRJON MUHAMMADALIYEVICH,
SOLIXO'JAYEVA HAVASXON ZOKIRJANOVNA
O'zbek va turk bayramlarining leksik-semantik tasnifi hamda etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili 7

МАХМАРАИМОВА ШОХИСТА ТУХТАШЕВНА
Биз нега сўкинамиз? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати) 10

ALIMOVA ZARIFAXON VAXOBOVNA
Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi fors-tojikcha gidronimlarning
semantik va funksional xususiyatlari 16

ASADOV TO'LQIN HAMROYEVICH,
MARDONOVA SARVINOZ ORIPOVNA
O'zbek tilshunosligida ravishga nisbat beriluvchi oraliq ma'no ifodali affikslar tadqiqi xususida 20

FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA
Surxondaryo o'zbek shevalarida bolalar o'yinlarining nomlari 24

BOTIROVA MAXLIYO
O'zbek tilida reklama matnlarining morfologik xususiyati 28

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
O'zbek lingvomadaniyatida «Intizorlik» frazeosemantik guruhi 33

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Kasb ohangi nutqda qanday jaranglaydi? 37

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI,
BABAYEVA SURAYYO ERGASHOVNA,
JUMAYEVA ANORXOL CHAMAN QIZI
O'zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining nazariy asoslari 39

TESHABOYEVA GULNOZA
O'zbek tilida "Qora" rangini ifodalovchi sifatlarda mazmuniy sinkretizm 42

SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA
Evfememik vositalarning funksional uslubiy xususiyatlari 47

PO'LATXONOVA HILOLAXON SHUHRATXON QIZI
Neurolinguistic and linguocognitive features of speech manipulation in cyberspace 50

SOBIROVA FERUZA
Saylov targ'ibot diskursida pragmatik belgilar 54

QURBONOVA MUHARRAM JURABEKOVNA
Xurshid Davron she'riyatida murojaat gaplarning qo'llanilishi 58

ABDUG'ANIYEVA ZEBUNISO
Ilmiy diskursning institutsional-kommunikativ tabiati 61

BADALOVA MUAZZAM
Kibermuloqotda nutq aktlari va etik me'yorlar: ingliz va o'zbek tillari qiyosiy tahlili 65

ERGASHOVA YASMINA,
XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Neologizmlar klassifikatsiyasi 67

МУНДАРИЖА

O‘ROZBOQOVA MAHLIYO IMOMNAZAR QIZI
Xalq og‘zaki ijodi namunalarida takrorlarning qo‘llanilishi 71

MURODQULOVA IRODA SHAROFIDDINOVNA
Dostonlarda ornitonimlarning majoziy ma’no ifodasi 74

NURMATOVA SABRINA JAXONGIR QIZI
«Devonu lug‘otit turk» va «Qutadg‘u bilig» asarlarida qora rangning qo‘llanilishi 78

OCHILOVA MUXLISA ABDURAXMON QIZI
Badiiy diskursda kinoya nutqiy aktining pragmatik xususiyatlari 81

РАХМАТУЛЛАЕВА БАРНО ЗАФАР КИЗИ
Экзотическая лексика как маркер культурной идентичности персонажей
(на материале романа Г. Яхиной «Зулейха открывает глаза») 85

RUSTAMOVA NIGORA RUSTAM QIZI
O‘zbek tilida duolar va olqishlarning lingvomadaniy talqini 89

ABDINAZAROVA GULISTON MUZAFFAR QIZI,
KHUJANOVA OZODA TOJIYEVNA
Conceptualization of love in uzbek and russian literary discourse:
a comparative cognitive-semantic and axiological analysis 93

O‘RMONOVA DURDONAXON TAVAKKALJON QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida “Tinchlik” konseptining o‘xshash va farqli jihatlari 97

ADABIYOTSHUNOSLIK

MUHIDDINOVA BADIA MUSLIHIDDINOVNA,
AXMEDOVA BAXTIGUL XAITMUROT QIZI
Qardosh xalqlar dostonlarida farzandsizlik motivi 101

RAXIMOVA NODIRA
Pastish, parodiya, travestiya, nazira va tatabbu’da intertekstual birliklarning
ifodalanish mexanizmlari va tipologik farqlari 104

MAMIROVA MAMLAKATXON ILHOMJON QIZI
Nasriy asarda ramziylik 111

КУЗИМУРОДОВА ЛОБАР МУРОТОВНА
Образ маленького человека в повести л.улицкой «Сонечка» 115

XOTIRA

Yuraklarda yashayotgan inson
Marhum tilshunos olim Ro‘ziqul Normurodovning
65-yillik porloq xotirasiga bag‘ishlanadi 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

SAYLOV TARG'IBOT DISKURSIDA PRAGMATIK BELGILAR

Sobirova Feruza,
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

Saylov targ'ibot diskursi zamonaviy tilshunoslikning eng faol tadqiq qilinayotgan sohalaridan biriga aylanib bormoqda. Saylov kampaniyalari nomzodlar va siyosiy partiyalar saylovchilarni o'z tomoniga og'dirish, ularning siyosiy qarorlariga ta'sir ko'rsatish hamda dunyoqarashini shakllantirish uchun jadal kommunikativ faoliyat olib boradigan maxsus ijtimoiy hodisadir. Ushbu jarayonda til qurol vazifasini o'taydi. U shunchaki axborot uzatish kanali emas, balki manipulyatsiya, ishontirish va ta'sir ko'rsatishning asosiy vositasidir.

Pragmatika tilni kontekstda, muloqot ishtirokchilari niyatlari va munosabatlari nuqtai nazaridan o'rganuvchi fan sifatida saylov diskursini tahlil qilishning eng samarali usulini taqdim etadi. Zero, targ'ibot nutqi mazmuni so'zma-so'z ma'noda emas, balki kommunikativ kontekstda, muloqot ishtirokchilarining bilim va qadriyatlari fonida to'liq anglashiladi. Pragmatik tahlil so'zlovchining ochiq bildirmagan, ammo tinglovchi tomonidan tushunilishi mo'ljallangan niyatlarini, ishontirish sxemalarini va manipulyativ mexanizmlarni aniqlashga imkon beradi.

Saylov diskursini o'rganish nafaqat ilmiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Demokratik jamiyatda saylovchi siyosiy kommunikatsiyaning pragmatik mexanizmlarini anglagan holdagina mustaqil va ongli qaror qabul qila oladi. Shu sababli saylov nutqlaridagi pragmatik belgilarni tahlil qilish bu lingvistik tadqiqot bo'lishi bilan birga, demokratik madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan ijtimoiy mas'uliyatli ilmiy faoliyatdir.

Mazkur maqolada saylov targ'ibot diskursidagi pragmatik belgilarni quyidagi yo'nalishlarda tahlil qilish maqsad qilib belgilandi: nutq aktlari nazariyasi asosida saylov nutqlarini tasniflash; presuppozitsiya va implikatura mexanizmlarini ko'rsatish; diskursiv strategiyalar va ularning ishontirish samaradorligini baholash; leksik-stilistik va pragmatik vositalarni tahlil qilish. Tadqiqot metodologiyasi sifatida nutq aktlari nazariyasi, "Graysning kooperativ prinsipi", kognitiv lingvistika va tanqidiy diskurs tahlili usullari qo'llanildi.

Pragmatika fani til birliklarining kontekstda qanday ma'no kasb etishi, muloqot ishtirokchilarining niyat va talqinlari, nutq aktlari va ularning ijtimoiy oqibatlarini o'rganadi. Pragmatikaning asosiy tushunchalari qatoriga nutq akti (speech act), lokutiv, illokutiv va perlokutiv aktlar, presuppozitsiya, implikatura, indeksallik va diskursiv marker kabi kategoriyalar kiradi.

J.L. Ostin nutq akti nazariyasini ishlab chiqib, har qanday nutq birligida uch qatlam mavjudligini asosladi: lokutiv akt – gap aytish fakti; illokutiv akt – aytish orqali amalga oshirilayotgan harakat (so'rash, buyurish, va'da berish va h.k.), perlokutiv akt – tinglovchiga qo'yilgan ta'sir.[1] J. Syorl esa Ostin nazariyasini rivojlantirdi va nutq aktlarini besh katta guruhga – assertivlar, direktivlar, komissivlar, ekspressivlar va deklarativlarga – tasnifladi. Ushbu taksonomiya bugungi kunda ham siyosiy diskursni o'rganishning asosiy metodologik vositasi bo'lib xizmat qiladi.

G.P. Grays muloqotda ishtirokchilar o'rtasida kooperatsiya prinsipi asosida ishlashini ta'kidladi. U to'rtta maksimani aniqladi: miqdor maksimasi (kerakli miqdorda axborot berish), sifat maksimasi (haqiqatga asoslanish), munosabat maksimasi (mavzuga daxllilik), uslub maksimasi (aniqlik va tartib).[2] Bu maksimalarning ataylab buzilishi konversatsion implikaturani – yashirin, ammo anglashiladigan ma'noni – hosil qiladi. Saylov diskursida implikatura keng qo'llaniladi: siyosatchi ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri aytolmaydigan narsani implikatura orqali yetkazadi.

Zamonaviy siyosiy lingvistika T. van Deyk, P. Chilton, R. Vodak, N. Feyrklaf kabi olimlar tadqiqotlari asosida shakllangan. Van Deyk siyosiy diskursda ideologik tuzilmalar qanday aks etishini ko'rsatib, "biz va ular" (in-group/outgroup) qarama-qarshiligi siyosiy nutqning markaziy pragmatik belgisi ekanligini asosladi.[3] P. Chilton

[1] Austin J.L. How to Do Things with Words. Oxford: Oxford University Press, 1962.
[2] Grice H.P. Logic and Conversation // Syntax and Semantics. Vol. 3. New York: Academic Press, 1975. P. 41–58.
[3] Van Dijk T.A. Political Discourse and Political Cognition // Politics as Text and Talk. Amsterdam: John Benjamins, 2002. P. 203–237.

siyosiy nutqni uchta asosiy funksiya – nazorat (coercion), legitimatsiya va vakillik (representation) – nuqtai nazaridan tahlil qilib, siyosatchi doimo ikki vazifani bir vaqtda hal qilishi zarurligini ko'rsatdi: o'zini legitim vakil sifatida taqdim etish va tinglovchi xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatish.

Direktivlar – so'zlovchining tinglovchini biror harakatga undashga mo'ljallangan nutq aktlari. Saylov diskursida direktivlar klassik buyruq shaklida emas, balki yashirin strategiyalar orqali amalga oshiriladi. Birinchi strategiya – ritorik savol sifatidagi direktiv: "Bolalarimiz qanday kelajakni xohlaydi?" Ushbu gap savol shaklida, ammo yashirin harakat bilan yuklangan direktivdir. Ikkinchi strategiya – shart-oqibat tuzilmasidagi direktiv: "Agar biz birlashsak, hech narsa bizni to'xtata olmaydi" – bu tuzilma tinglovchiga harakat erkinligi illuziyasini beradi. Uchinchi strategiya – narrativ direktiv, voqea yoki qahramonlar haqidagi hikoya orqali tinglovchi o'zi harakat xulosasini chiqaradi.

Komissivlar – so'zlovchi tomonidan kelajakdagi harakatga majburiyat qabul qilishni bildiruvchi nutq aktlari. Saylov kampaniyalarida va'dalar – eng ko'p uchraydigan nutq akti turi.[1] Komissivlarning pragmatik kuchi bir nechta omilga bog'liq. Birinchisi – spetsifiklik darajasi: "Men iqtisodiyotni yaxshilayman" kabi umumiy va'da bilan "Men hokimiyatga kelgach, birinchi yuz kunda minimal ish haqini 30% oshiraman" kabi aniq va'da o'rtasida ishonchlilik nuqtai nazaridan katta farq bor. Aniq raqamlar, muddatlar va shartlar komissivning perlokutiv kuchini oshiradi. Ikkinchi omil – so'zlovchining ishonchliligi: komissivning ta'sir kuchi so'zlovchining o'tmishdagi faoliyatiga ishonch bilan bevosita bog'liq.

Ekspressivlar – so'zlovchining hissiy holati, munosabati va baholashini ifodalovchi nutq aktlaridir. Aristotel ritorikasidagi "pathos" (hissiy ta'sir) tushunchasining zamonaviy lingvistik ifodasi sifatida ekspressivlar saylov diskursida alohida o'rin tutadi.[2] Empatik ekspressivlar – so'zlovchining tinglovchi bilan bir hissiy maydonda ekanligini ko'rsatuvchi nutq aktlari – saylov nutqlarida eng keng tarqalgan turdir. "Men bu xalqning iztirobini o'z ichimda his qilaman" kabi iboralar so'zlovchini tinglovchi guruhiga kiritadi, uning "bizdan biri"ekanligini pragmatik jihatdan ko'rsatadi. Ekspressivlarning ikkinchi turi – indignatsiya ekspressivlari so'zlovchining adolatsizlikka qarshi hissiy munosabatini ifodalab, tinglovchini harakatga yo'naltiradi.

Assertivlar – so'zlovchining biror narsaning haqiqat yoki yolg'on ekanligiga nisbatan kommunikativ majburiyatini ifodalovchi nutq aktlari. Saylov diskursida assertivlar statistika, tarixiy faktlar, ekspert baholashlarini keltirish orqali amalga oshiriladi.[3] Ammo ularning pragmatik xususiyati shundaki, assertiv sifatida qo'llanilayotgan da'volar ko'pincha selektiv, kontekstsiz yoki qisman to'g'ri bo'lishi mumkin. Selektiv statistikadan foydalanish – ya'ni o'z pozitsiyasini qo'llovchi ma'lumotlarni ajratib ko'rsatish va boshqalarini e'tiborsiz qoldirish – saylov diskursida keng tarqalgan manipulyatsiya strategiyasidir.

Presuppozitsiya – gapning haqiqat yoki yolg'onligi aniqlanganda ham o'zgarib qolmaydigan, fonli haqiqat sifatida qabul qilinadigan ma'lumotdir.[4] Saylov diskursida presuppozitsiyalar bir nechta strategik funksiyani bajaradi. Birinchidan, raqibni tanqid qilish vositasi: "Yangi rahbar eski xatolarni takrorlamaslik uchun keladi" jumlasida eski xatolar mavjudligi presuppozitsiya – bu haqiqat sifatida berilgan, bahs obyekti emas. Ikkinchidan, o'z vakolatini tasdiqlash: "Men bu tizimni yillar davomida o'rganib chiqdim" jumlasida bilim va tajriba presuppozitsiya sifatida shubhasiz fakt tarzida taqdim etiladi. Presuppozitsiyalarning asosiy pragmatik kuchi shundaki, ular bahsga qo'yilmagan fond axborot sifatida taqdim etiladi.

Grays implikaturasi saylov diskursini tahlil qilishda juda muhim metodologik vositadir.[5] Ko'pgina siyosiy bayonotlar aniq aytilmagan, ammo kontekst va Grays maksimasidan chetlanish orqali anglashiladigan yashirin ma'nolarni o'z ichiga oladi. Miqdor maksimasini buzish: agar so'zlovchi kutilganidan kam axborot bersa, tinglovchi nima uchun ko'proq aytilmayotganini so'raydi. "Raqibimning moliyaviy manbalari haqida hozir gapirish vaqti emas" jumlasida implikatura – "moliyaviy manbalarda muammo bor" ma'nosini hosil qiladi. Implikatura va presuppozitsiyalarning umumiy pragmatik ahamiyati shundan iboratki, ular tinglovchi tomonidan faol ravishda "kashf etiladi" – o'zi xulosaga kelgan tinglovchi bu xulosani o'ziniki deb his qilib ko'proq ishonadi.

Saylov targ'ibot diskursining eng faol pragmatik belgilaridan biri – birinchi shaxs ko'plik "biz" olmoshining strategik qo'llanishidir. Lingvistikada bu hodisa inkluziv plural (inclusive plural) deb ataladi.[6] Saylov nutqlarida inkluziv pluralning bir necha ko'rinishi mavjud: so'zlovchi va tinglovchilar: "Biz bu masalani birgalikda hal qilamiz"; so'zlovchi va butun xalq: "Biz – buyuk millatmiz". Inkluziv pluralning asosiy pragmatik funksiyasi – guruhiy identifikatsiya hosil qilish: tinglovchini o'z guruhiga kiritib, raqibni "ular" sifatida belgilaydi.

[1] Searle J.R. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
[2] Chilton P. Analysing Political Discourse: Theory and Practice. London: Routledge, 2004.
[3] Fairclough N. Language and Power. London: Longman, 1989.
[4] Levinson S.C. Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
[5] Sperber D., Wilson D. Relevance: Communication and Cognition. Oxford: Blackwell, 1986.
[6] Lakoff G. Moral Politics. Chicago: University of Chicago Press, 1996.

Ko'pgina saylov nutqlari klassik muammo-yechim diskursiv sxemasida quriladi. Bu narrativ tuzilma uch bosqichdan iborat: (1) muammoni tasvirlash va dramatizatsiya qilish; (2) muammoning sababi va mas'ulini ko'rsatish; (3) nomzodning yechim sifatida taqdim etilishi. Ushbu sxemaning pragmatik kuchi shundaki, u tinglovchida kognitiv ehtiyoj va muammoni hal qilish zaruriyati uyg'otadi va nomzodni shu ehtiyojning tabiiy yechimi sifatida joylashtiradi. Muammoni dramatizatsiya bosqichida aksiyologik leksika keng qo'llaniladi: falokat, inqiroz, umidsizlik kabi so'zlar muammoning og'irligini oshiradi.

Siyosiy psixologiya tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, saylovchi harakatini eng samarali uyg'otuvchi omillar xavotir (anxiety) va umid (hope).[1] Ushbu ikki hissiy holatni strategik ravishda birlashtirish saylov diskursining eng kuchli pragmatik sxemalaridan biridir. Qo'rqitish komponenti hozirgi vaziyat yoki raqib boshqaruvi olib kelishi mumkin bo'lgan salbiy oqibatlarning tasviri. Umid komponenti nomzod yechimi amalga oshganda yuzaga keladigan ijobiy kelajak tasviri. Ikki komponentni bir nutqda birlashtirish tinglovchida dinamik hissiy holat xavotirdan umidga o'tish hosil qilib, nomzodni qutulish yo'li sifatida tasvirlaydi.

Saylov diskursida aksiyologik leksika, ya'ni ijobiy yoki salbiy baholovchi ma'noni o'zida mujassamlashtirgan so'zlar pragmatik ta'sir ko'rsatishning asosiy leksik vositasidir.[2] Saylov nutqlarida aksiyologik leksikaning asimmetrik taqsimoti kuzatiladi: nomzod o'ziga nisbatan ijobiy aksiyologik so'zlar (fidokor, halol, tajribali, xalqparvar), raqibga nisbatan esa salbiy aksiyologik so'zlar (ishonchsiz, manfaatparast, g'aflatda) qo'llaydi. Bu asimmetriya bevosita tinglovchining qiyosiy baholash jarayoniga ta'sir ko'rsatadi.

G. Lakoff va M. Jonson metaforalar dunyoni idrok etishning kognitiv modeli ekanligini asosladi.[3] Saylov diskursida bir nechta metafora tizimi keng qo'llaniladi. YO'L metaforasi: "Biz to'g'ri yo'lni ko'rsatamiz", "Yangi izdan borish vaqti keldi". KEMA metaforasi: "Davlatimiz og'ir to'fonda" bu metafora vaziyatni dramatizatsiya qilib, kuchli qo'l zaruriyatini implikatura sifatida hosil qiladi. KASALLIK metaforasi: "Biz bu yaralarni birgalikda davolaymiz" professional kompetensiya va g'amxo'rlikni bir vaqtda ifodalaydi. QURILISH metaforasi: "Yangi poydevor yaratamiz", "Kelajakning binosini birgalikda quramiz" tinglovchiga ijobiy loyiha ishtirokchisi rolini beradi.

Evfemizm – ko'ngilsiz narsalarni yumshatib ifodalashdir. Saylov diskursida evfemizm o'z faoliyatidagi kamchiliklarni yumshatish va noxush reallikni ijobiy tarzda qayta ifodalash uchun qo'llaniladi.[4] Disfemizm, aksincha, narsani qo'pol tarzda ifodalashdir. "Xalq manfaati oyoq osti qilindi", "Yillar davomida talandi" kabi iboralar hissiy ta'siri yuqori disfemistik iboralardir. Evfemizm va disfemizm bir vaqtda birgalikda qo'llanganda aksiyologik kontrast hosil qilib, tinglovchining qiyosiy idrokini belgilab beradi.

O'zbek siyosiy diskursida pragmatik belgilarning namoyon bo'lishi bir qator milliy madaniy xususiyatlar bilan belgilanadi.[5] Jamoa va oila qadriyatlarining ustuvorligi (xalq, yurt, avlod, ona zamin kabi o'zak so'zlar ko'pligi), hurmat va muomala madaniyatiga bog'liq bilvosita muloqot uslubi, tarixiy va diniy pretsedentlarga murojaat qilish an'anasi bularning hammasi o'zbek saylov diskursining pragmatik o'ziga xosligini belgilaydi. O'zbek saylov nutqlarida inkluziv "biz" nafaqat saylov kampaniyasi, balki milliy va tarixiy birlik ma'nosini ham qamrab oladi.

Diniy va maqol iboralarga murojaat qilish o'zbek siyosiy diskursining alohida pragmatik belgisidir. Xalq maqollari va hikmatlaridan foydalanish nutqqa "xalq donoligi" avtoriteti beradi va so'zlovchini milliy qadriyatlarning vakili sifatida taqdim etadi. Muammo-yechim sxemasi o'zbek saylov diskursida ko'pincha "o'tmish ulug'ligi hozirgi og'irlik kelajak porloqligi" uch qismli tuzilmada quriladi. Bu tuzilma tinglovchining tarixiy xotirasiga murojaat qilib, o'tmish va kelajak o'rtasida ko'prik o'rnatadi.

Mazkur tadqiqot saylov targ'ibot diskursida pragmatik belgilarning keng va ko'p qatlamli tizim hosil qilishini ko'rsatdi. Birinchidan, saylov diskursida Syorl taksonomiyasiga ko'ra nutq aktlarining barcha turlari qo'llaniladi, ammo direktivlar, komissivlar va ekspressivlar funksional jihatdan ustunlik qiladi. Direktivlar ko'pincha yashirin shaklda namoyon bo'ladi. Komissivlar spetsifiklik darajasiga qarab turli pragmatik kuchga ega. Ekspressivlar emotsional rezonans va guruhiy identifikatsiya funksiyalarini bajaradi.

Ikkinchidan, presuppozitsiya va konversatsion implikatura saylov diskursining eng kuchli yashirin pragmatik vositalari hisoblanadi. Ular tinglovchi tomonidan faol ravishda "kashf etilgan" xulosalar hosil qilganligi sababli ishontirish samaradorligi yuqori bo'ladi. Uchinchidan, diskursiv strategiyalar inkluziv plural, muammo-yechim sxemasi, avtoritetga asoslangan argumentatsiya va qo'rqitish-umid dialektikasi o'zaro tizimli ravishda qo'llaniladi. To'rtinchidan, aksiyologik leksika, konseptual metafora tizimi, evfemizm va disfemizm

[1] Huddy L., Feldman S. Americans Respond Politically to 9/11 // American Psychologist. 2011. Vol. 66. P. 455–467.
[2] Van Dijk T.A. Ideology: A Multidisciplinary Approach. London: Sage, 1998.
[3] Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
[4] Wodak R., Meyer M. Methods of Critical Discourse Analysis. London: Sage Publications, 2001.
[5] Yusupova Z.D. O'zbek tilida siyosiy diskursning lingvopragmatik xususiyatlari. Toshkent: Fan, 2018.

tinglovchining siyosiy reallikni talqin qilish usulini belgilaydi. Beshinchidan, o'zbek saylov diskursida universal pragmatik belgilar milliy madaniy xususiyatlar bilan uyg'unlashadi.

Ushbu tadqiqot natijalari kelajakda o'zbek tili materialida keng saylov nutqlari korpusini yaratish va qiyosiy tahlil o'tkazish uchun nazariy-metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.[1]

Rezyume. Mazkur maqolada saylov targ'ibot diskursining pragmatik tabiati va uning lingvistik xususiyatlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari nutq aktlari, presuppozitsiya, implikatura va diskursiv strategiyalar saylov nutqining asosiy pragmatik qurollari ekanligini ko'rsatadi. Saylov diskursi nutq aktlari nazariyasi, Graysning kooperativ prinsipi va kognitiv lingvistika asosida tahlil qilinadi.

Resume. This article examines the pragmatic nature and linguistic features of electoral propaganda discourse. The findings demonstrate that speech acts, presupposition, implicature, and discursive strategies constitute the primary pragmatic tools of electoral speech. The discourse is analyzed through speech act theory, Grice's cooperative principle, and cognitive linguistics.

Резюме. В данной статье анализируется прагматическая природа и лингвистические особенности электорального пропагандистского дискурса. Результаты исследования показывают, что речевые акты, пресуппозиция, импликатура и дискурсивные стратегии являются основными прагматическими инструментами предвыборной речи. Дискурс анализируется с опорой на теорию речевых актов, принцип кооперации Грайса и когнитивную лингвистику.

[1] Mamatov A.E. O'zbek tilshunosligida pragmatika masalalari. Toshkent: O'zbekiston, 2015.